

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
З ДИСЦИПЛІНИ**

**«Культура міжнародного спілкування та професійна етика»
в умовах змішаної форми навчання**

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

вид дисципліни за вибором

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: доктор соціолог. н., проф. Хижняк Л. М.

1. Навчальний контент

Програма навчальної дисципліни «Культура міжнародного спілкування та професійна етика» складена відповідно до освітньо - професійної програми підготовки за першим (бакалаврським) рівнем освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини».

Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та семінарських занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Методи контролю в умовах змішаної форми навчання

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин

Вміст залікового білета й оцінювання відповідей на заліку:

Теоретичне питання – 10 балів

Тести – 30 балів (15 тестових завдань x 2 бали).

За бажанням студент має можливість обрати тестову форму залікового білета (білет містить 20 тестових завдань, студент одержує 2 бали за кожну вірну відповідь)

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборотою відвідування ЗВО) здобувачам надається можливість скласти **залік у тестовій формі** (білет містить 20 тестових завдань, здобувач одержує 2 бали за кожну вірну відповідь) **дистанційно на платформі Google Classroom** в дистанційному курсі «Культура міжнародного спілкування та професійна етика».

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборотою відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти **екзамен в тестовій формі дистанційно на платформі Google Classroom** в дистанційному курсі «Культура міжнародного спілкування та професійна етика».

План лекційних занять (дистанційно, на платформі ZOOM)

Розділ 1. Основи культури міжнародного спілкування

Тема 1. Міжнародне спілкування як явище культури

1. Поняття культури міжнародного спілкування. Сутність, цілі і задвчі формування культури міжнародного спілкування. Культура міжнародного спілкування і цінності. Співвідношення культури міжнародного спілкування і культури міжнаціонального спілкування.

2. Стан і проблеми міжнародного спілкування в сучасному світі. Фактори, що визначають культуру міжнародного спілкування.

3. Рівні культури міжнародного спілкування.

Питання до дискусії:

- Як різні культури людства можуть процвітати в умовах глобального цифрового середовища і міжнародного спілкування, уникаючи при цьому небезпеки вольцї або втрати ідентичності?
- Яка роль міжнародного спілкування у процесі гуманізації міжнародних відносин?
- Як у міжнародному спілкуванні проявляються основні принципи культурної стратегії Європейського Союзу:
 1. Просувати культурне розмаїття та поважати права людини
 2. Сприяти взаємоповазі і налагодженню міжкультурного діалогу
 3. Гарантувати повагу взаємодоповнюваності культур і пріоритетності первинних ланок у прийнятті рішень
 4. Сприяти комплексному підходу до культури
 5. Просувати культуру на основі співпраці?
- Чому культурні проблеми часто виступають більшою перешкодою успіху міжнародних комунікацій, ніж технологічні, або фінансові?
- Чому в умовах глобалізації національні та регіональні ділові й політичні культури розвиваються в напрямку глобальної ділової й політичної культури?
- Чому ідея глобалізації світових суспільних просторів і пов'язана з нею ідея глобальної культури має як позитивний, так і негативний компонент стереотипізації й масифікації поведінки людей – тобто втягування людини до запрограмованої на певну поведінку маси людей? Чому це руйнує національні культурні цінності країни, яка потрапляє до системи глобальної культури, і тим самим підпорядковує її інтересам панівної нації у глобальній системі?
- Як впливають на міжнародне спілкування принципово нові форми міжнародного протидорства й суперництва?

Тема 2. Організація і технології впливу міжнародного спілкування на міжнародні відносини

1. Культурні трансформації і глобалізаційні тренди. Глобальне і локальне в культурі міжнародного спілкування. Залежність міжнародного спілкування від культурного контексту в умовах цифовізації різних сфер суспільного життя.

2. Фактори, що впливають на культуру міжнародного спілкування і міжнародні відносини

3. Система комунікаційних інститутів та їх вплив на культуру міжнародного спілкування.

Питання до дискусії:

- Як впливає на міжнародне спілкування співіснування таких суперечливих тенденцій у розвитку світової культури: а) *локалізація національних культур і прагнення до глобалізації світової культури*; б) *існування двох культурних парадигм, в рамках яких розвиваються філософія, мистецтво і наука XX століття, зіткнення раціонального та ірраціонального*; в) *масовість і елітарність, демократія і тоталітаризм, традиційність і революційний бунт*?
- Глобальна та локальні культури комунікації: протистояння чи взаємодія?
- Відкриті дані – фактор формування нової культури міжнародних комунікацій?
- Чи можна розглядати глобальну культуру міжнародного спілкування як спосіб поширення внесуверенного і позанаціонального контенту через кордони країн і регіонів?
- Поясніть тезу: Глобальний контроль в сфері міжнародних комунікацій здійснюється центрами виробництва смислів, цінностей тощо через гуманітарне управління глобалізацією: а) *контроль виробництва і трансляції новин, творів масової культури*; б) *розвиток кінематографа, інтернету, TV, комп'ютерних технологій*
- Глобалізація є первинною, а інтереси окремих країн - вторинні! Які аргументи "за" і "проти" цієї ідеї?

Тема 3. Брехня і чутки в культурі міжнародного спілкування

1. Брехня як різновид дезінформації і етична проблема в міжнародних комунікаціях
2. Типи брехні, які найбільш поширені в міжнародній політиці. Брехня заради порятунку за кризових умов. Методика визначення публічної брехні.
3. Чутки у міжнародному спілкуванні, їх природа.
4. Технології фабрикації чуток. Правила управління чутками в міжнародному спілкуванні.

Питання до дискусії:

- Прокоментуйте точку зору: Глобалізація, інтернаціоналізація світової економіки і політики позбавляють сенсу політичну брехню, підсилюють її руйнівні наслідки як для народів, так і для окремих людей.
- Схарактеризуйте основні типи брехні, які найбільш поширені в міжнародній політиці.
- Джон Миршаймер вважає, що найбільш небезпечні такі види брехні, як нагнітання страху і «стратегічні прикриття». ЧОМУ?
- Що визначає запит від суспільства і готовність прийняти брехню від політиків?
- Які існують погляди на природу чуток?
- У чому полягає специфіка чуток в міжнародному спілкуванні?
- У чому сутність аналізу чуток в діагностиці міжнародних проблем?
- Чому чутки є індикатором окремих сторін життя країн, міжнародних відносин?
- Якщо негативна чутка все ж поширилася, при спростуванні чи доцільно переказувати її?

Розділ 2. Етичні проблеми професійної діяльності в сфері міжнародного спілкування

Тема 4. Основи професійної етики у міжнародному спілкуванні

1. Міжнародна мораль і міжнародне спілкування. Мораль і політика, мораль і право в міжнародному спілкуванні.

2. Глобальна етика. Етика прав людини в міжнародному спілкуванні. Міжкультурна інформаційна етика.

Питання до дискусії:

- У чому полягає відмінність моральності від моралі, адже на рівні буденної свідомості ці поняття визнають синонімами): якщо мораль розуміється як форма суспільної свідомості, то до моральності відносяться практичні вчинки людини, звичаї, звичаї.
- Які моральні протиріччя інформаційного характеру властиві мережевому суспільству?
- Хто є суб'єктом міжнародної моралі?
- Чому вважається, що ефективне те право, яке спирається на норми моралі?
- Що складає категоріальний апарат сучасної етики?
- Чому цифрова етика ставить питання про право людини на обмін інформацією?
- Назвіть актуальні теми інформаційної етики.
- Чому моральний вплив на світові процеси через міжнародне спілкування необхідний для консолідації світового співтовариства з метою гідного реагування на сучасні глобальні виклики та загрози?

Тема 5. Види професійної етики. Кодекси професійної етики

1. Моральний кодекс: його особливості, види

2. Сутність і зміст, цілі і завдання професійно-етичного кодексу. Особливості кодексів професійної етики у порівнянні із загальноморальними кодексами. Джерела професійно-етичного кодексу.

3. Тенденції в кодифікації професійно-етичних систем. Структура професійно-етичного кодексу та її обґрунтування.

4. Вимоги до розробки професійно-етичного кодексу.

Питання до дискусії:

- У чому полягають особливості морального кодексу і який механізм його впливу на міжнародне спілкування?
- Де і коли з'явилися перші кодекси корпоративної етики або корпоративної поведінки?
- Навколо яких питань відбуваються дискусії щодо ефективності професійно-етичних кодексів?
- Чому зміст етичного кодексу часто визначається країною походження?
- У чому полягають особливості кодексів корпоративної та професійної етики на відміну від загальноморальних кодексів?
- Що регламентують професійно-етичні кодекси?
- Які вимоги до професійно-етичного кодексу? Яким вимогам має відповідати професійно-етичний кодекс, щоб усталено функціонувати в професійній групі, бути авторитетним?
- Схарактеризуйте основні розділи професійно-етичного кодексу.
- Яка структура професійно-етичного кодексу?
- Схарактеризуйте основні вимоги до розробки професійно-етичного кодексу

- Обґрунтування необхідності професійно-етичного кодексу для фахівця з міжнародного спілкування.
- Яке призначення професійно-етичних кодексів?
- Чого треба уникати при розробці кодексу професійної етики?
- Що включає кодекс професійної етики в ідеальній конструкції?

Тема 6. Етичні проблеми професій сфери міжнародного спілкування

1. Професійно-етичні уявлення в сфері міжнародного спілкування: категорії, принципи, норми
2. Моральна свідомість фахівця сфери міжнародного спілкування. Професійний обов'язок (долг), професійна відповідальність, професійна совість, професійна гідність, професійна честь
3. Професійно-етичні категорії (*визначають професійну позицію фахівця*):
4. Професійно-етичні дилеми в діяльності фахівців з міжнародного спілкування.

Питання до дискусії:

- Чому етика підрозділяється на філософську (теоретичну) і прикладну?
- Які три групи уявлень, що утворюють професійно-моральну свідомість?
- Назвіть основні професійно-етичні принципи діяльності.
- У чому полягає особливість професійно-моральних принципів? Дай те характеристику таким принципам: професійний обов'язок як основне поняття в професійній моралі (етиці) і регулятор відповідальності фахівця; професійна відповідальність; професійна совість як спонукальний фактор, що дозволяє стимулювати відповідальну професійну поведінку; професійна гідність як відображення ціннісно-орієнтовних уявлень фахівця; професійна честь як ознака моральної зрілості фахівця.
- Які виділяються рівні моральної свідомості?
- Чому аналіз моральних проблем професійної діяльності можливий лише з урахуванням їх взаємозв'язку з переважаючою в суспільстві мораллю?

Плани практичних (семінарських) занять, завдання для самостійної роботи та поточного контролю знань

Методичні поради

При підготовці до семінарів студенти насамперед готують відповіді на проблеми, що представлені в планах до кожного семінарського заняття. Після цього студенти переходять до виконання завдань. Виконання завдань має на меті а) перевірку засвоєння студентами теоретичного матеріалу з навчальної дисципліни; б) сформулювати у студентів практичні навички підготовки аналітичних довідок з проблем культури міжнародних комунікацій та професійної етики.

Перш ніж виконувати завдання студентам пропонується ознайомитися з рекомендованою літературою до навчальної дисципліни. Перевірка засвоєння теоретичних питань здійснюється за допомогою використання тестового контролю знань. У кожному тесті з чотирьох відповідей правильним є один варіант відповіді.

Розділ 1. Основи культури міжнародних комунікацій

Тема 1. Міжнародне спілкування як явище культури

1. Природа і проблеми міжнародного спілкування у культурному вимірі. Міжнародні події в комунікативному контексті та їхня оцінка. Макро- і мікрокультури та їхній вплив на міжнародне спілкування.
2. Роль комунікацій у процесі гуманізації міжнародних відносин. Міжкультурне спілкування в міжнародних відносинах. Культура міжнародного спілкування: поняття, критерії, показники.
3. Сутність і види спілкування в міжнародних відносинах.
4. Суб'єкти міжнародного спілкування та їхнє позиціонування. Роль міжнародного спілкування в реалізації зовнішньополітичних інтересів країн.
5. Завдання.

Завдання

Розробіть перелік критеріїв та показників для вимірювання культури міжнародного спілкування.

Рекомендована література

Основна

Глаголев В. С. Нематериальные факторы в международных отношениях // Современная наука о международных отношениях за рубежом / под общ. ред. И. С. Иванова. Москва, 2015. С. 10-18.

Кастельс М. Власть коммуникации: учеб. пособие; пер. с англ. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2017. С. 82-84.

Комунікативні тренди міжнародних відносин. Монографія. К. : Центр вільної преси, 2016. 614с.

Допоміжна

Культура в информационно-инновационном обществе: монография / под общ. ред. проф. В. Н. Стегния. Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2017. 497 с.

Морозов И. А., Слепцова И. С. Культурные трансформации и глобализационные тренды: к вопросу о статусе «новых локальностей». *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2018. № 21(4). С. 7-37.

Тема 2. Організація і технології впливу міжнародного спілкування на міжнародні відносини

1. Культурні трансформації і глобалізаційні тренди. Глобальне і локальне в культурі міжнародного спілкування.
2. Фактори, що впливають на культуру міжнародного спілкування і міжнародні відносини.
3. Напрямки впливу міжнародного спілкування на міжнародні відносини.
5. Завдання.

Завдання

Складіть перелік факторів, що впливають на культуру міжнародних комунікацій і міжнародні відносини у цифровому суспільстві.

Рекомендована література

Основна

Культура и коммуникация: глобальные и локальные измерения / Под общ. ред. докт. филос. наук Ю.В. Петрова. Томск: Изд-во НТЛ, 2004. 400 с.

Соловьев А. И. Коммуникация и культура: противоречия поля политики. *Полит. Политические исследования*. 2002. № 6. С. 6-17.

Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіакомунікації. Київ: Спадщина, 2012. 464 с.

Инновационный потенциал Украины в международных отношениях. Монография / Авторский коллектив: Рыжков Н. Н., Макаренко Е. А., Пискорская Г. А. и др. Киев: Центр свободной прессы, 2014. 284 с.

Допоміжна

Томилов В. В. Культура организации международных коммуникаций [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.marketing.spb.ru>

Боголюбова Н. М., Николаева Ю. В. Межкультурная коммуникация и международный культурный обмен. СПб.: СПбКО, 2009. 416 с.

Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. Київ: «Освіта», 1999. 352 с.

Зинченко В. Г., Зусман В. Г., Кирнозе З. И. Межкультурная коммуникация. От системного подхода к синергетической парадигме: учебное пособие. Москва: Флинта: Наука, 2008. 222 с.

Тема 3. Брехня і чутки в культурі міжнародних комунікацій

Семінарське заняття № 1. Брехня в міжнародному спілкуванні

План

1. Публічна брехня як різновид дезінформації та етична проблема в міжнародному спілкуванні.
2. Типи публічної брехні, які найбільш поширені в міжнародній політиці. Брехня заради порядку за кризових умов.
3. Проблема визначення публічної брехні та протидії їй.
4. Завдання.

Фільми для обговорення:

Памела Мейер: «Как распознать ложь». <https://monocler.ru/issledovanie-lzhi/>
Джеф Хэнкок: «Есть ли будущее у лжи». <https://monocler.ru/issledovanie-lzhi/>
Дэн Ариэли: «Сбои в нашем моральном кодексе». <https://monocler.ru/issledovanie-lzhi/>

Завдання

Відкритий мікрофон

1. Як існують небезпеки публічної брехні в міжнародних комунікаціях?
 - а) Вона цілком безпечна.
 - б) Вона небезпечна.Обґрунтувати точку зору. Навести приклади.
2. Як впливає на культуру міжнародних комунікацій тенденція зближення простору правди і простору публічної брехні внаслідок руйнування монологічності правди (поява фейків, постправди)?
 - а) Ця тенденція впливає позитивно.
 - б) Ця тенденція впливає негативно.Обґрунтувати точку зору. Навести приклади.

Рекомендована література

Основна

Тарасов А.Н. Ложь в политике, или желтый логарифм. Причины, цели, технологии и результаты. Российский и зарубежный опыт. Москва: Книжный мир. 2007.

Спирица Е. Психология лжи и обмана: как разоблачить лжеца. СПб.: Питер, 2017. 272 с.

Миршаймер Джон. Почему лгут лидеры? Правда о лжи в международной политике. Нью-Йорк: Изд-во Оксфордского университета, 2011.

Допоміжна

Левитин Дэниел. Путеводитель по лжи. Критическое мышление в эпоху постправды. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2018. 272 с.

Уолтерс С. Б. Правда про ложь. Москва: Эксмо, 2010. 272 с.

Фрай О. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. 284 с.

John J. Mearsheimer. Why Leaders Lie? The Truth about Lying in International Politics. New York: Oxford University Press, 2011. 160 p.

Семінарське заняття № 2. Чутки у міжнародному спілкуванні

План

1. Природа чуток у міжнародних комунікаціях.
2. Технології фабрикації чуток. Типи розповсюджувачів чуток.
3. Правила управління чутками в міжнародних комунікаціях.
4. Завдання.

Завдання

Поясніть, чому чутки в міжнародних комунікаціях одночасно виступають: а) джерелом підпитки міжнародної громадської думки; б) одним із засобів міжнародної комунікації (опис подій, настроїв, думок); в) процесом розповсюдження інформації про міжнародні події, її інтерпретації та коментування.

Рекомендована література

Основна

Караяни А. Г. Слухи как средство информационно-психологического противодействия. *Психологический журнал*. 2003. Т. 24. № 6. С. 47-54.

Куликов Е. М. Искусственно созданные слухи: социологическое обеспечение контроля и управления «Информационным вирусом» в сети Интернет. *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2011. № 4(9). С. 155-157.

Допоміжна

Горбатов Д. С., Большаков С. Н. Слухи в зарубежной социологии и социальной психологии: теоретические подходы. *Социологические исследования*. 2015. № 7. С. 98-107.

Мустафаева Ш. Ф. Слухи как средство информационно-психологических войн. *Молодой ученый*. 2015. №5. С. 569-573. URL <https://moluch.ru/archive/85/15558/>

Яцук К. В., Смирнов Д. К., Мухамбетов Ж. С., Ромаданов А. И., Бошков Д. С. Слухи и сплетни как один из инструментов психологических войн. *Молодой ученый*. 2017. № 44. С. 175-178. URL <https://moluch.ru/archive/178/46251/>

Розділ 2. Етичні проблеми професійної діяльності в сфері міжнародного спілкування

Тема 4. Основи професійної етики у міжнародному спілкуванні

План

1. Міжнародна мораль і міжнародне спілкування.
2. Категоріальний апарат сучасної етики. Поняття і види професійної етики. Нові підходи до професійної етики.
3. Професійна етика та її роль і місце в міжнародному спілкуванні. Тенденції розвитку етичних підходів в сучасних наукових уявленнях про міжнародне спілкування.
4. Глобальна етика. Етика прав людини. Політична етика. Міжкультурна етика. Інформаційна етика. Їх вплив на міжнародне спілкування.
4. Завдання.

Завдання

Студентам пропонується навести три приклади порушення етики у блогах і соціальних мережах, які суперечать загальноприйнятим етичним нормам міжнародного спілкування.

Рекомендована література

Основна

Прикладная этика: пособие / Е. В. Беляева, Т. И. Врублевская-Токер, С. П. Жукова; под общ. ред. Е. В. Беляевой. Минск: БГУ, 2016. 135 с.

Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. Санкт-Петербург: Наука, 2000. 379 с.

Допоміжна

Бакштановский В. И., Согомонов Ю. В. Гражданское общество: новая этика. Тюмень: НИИ ПЭ, 2003. 224 с.

Дубко Е. Л. Политическая этика. Москва: Академ. проект, 2005. 507 с.

Йонас Г. Принцип ответственности: Опыт этики для технологической цивилизации. Москва: Айрес-пресс, 2004. 315 с.

Ланцов С. А. Мораль, право и политика как результаты международных отношений: теоретические концепции и внешнеполитическая практика. *Политическая экспертиза*: ПОЛИТЭК, 2005. № 3. С. 102-113.

Нормы и мораль в социологической теории: от классических концепций к новым идеям: монография / Отв. ред. И. Ф. Девятко, Р. Н. Абрамов, И. В. Катерный. Москва: Весь Мир, 2017. 288 с.

Скворцова В. Н. Профессиональная этика: Учебное пособие. Томск: Изд-во ТПУ, 2006. 180 с.

Формановская Н. И. Культура общения и речевой этикет. М.: Икар, 2002. 236 с.

Капурро Рафаэль. Информационная этика. *Информационное общество*. 2010. Вып. 5. С. 6-15. Режим доступа: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/7c972fbe98fca119c32577dc0036bb4f>

Тема 5. Види професійної етики. Кодекси професійної етики

План

1. Етика професійних груп, задіяних у сфері міжнародного спілкування: її особливості, специфіка змісту. Професійні моральні норми. Рівні моральної культури особистості та їх прояви в професійній діяльності.

2. Видове розмаїття професійної етики. Чинники, які обумовлюють появу нових видів етичного знання і нових видів професійної етики. Особливості службової етики, вимоги до неї.

3. Сутність і зміст, цілі та завдання професійно-етичного кодексу. Тенденції в кодифікації професійно-етичних систем. Структура професійно-етичного кодексу та її обґрунтування.

4. Способи підвищення рівня етичності міжнародних відносин: етичні кодекси, «карти етики», комітети з етики, соціальні ревізії; навчання етичній поведінці, етична експертиза, етичне консультування.

5. Завдання

Завдання

Розробіть кодекс професійної етики таких інформаційних працівників, як:

- міжнародний коментатор;
- експерт з міжнародних комунікацій;
- консультант з питань міжнародних комунікацій;
- PR-менеджер у сфері міжнародних відносин.

Рекомендована література

Основна література

Барышева А. Д., Матюхина Ю. А., Шередер Н. Г. Этика и психология делового общения (сфера сервиса). Москва: Альфа-М; ИНФРА-М, 2006. 256 с.

Капто А. С. Мораль в моделях мироустройства. Монография. М., Восток - Запад, 2011, 598 с.

Корню Даніель. Етика засобів масової інформації; пер. з фр. Київ: К.І.С., 2004. 130 с.

Красникова Е. А. Этика и психология профессиональной деятельности : ученик. Москва: ИНФРА-М; Форум, 2009. 223 с.

Профессиональная этика: учебное пособие для высших учебных заведений / Отв. ред. М. Н. Росенко. СПб.: ООО ИД «Петрополис», 2006. 200 с.

Этика. Энциклопедический словарь / Отв. ред. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Москва: Гардарики, 2001. 671 с.

Допоміжна література

Герчикова И. Н. Деловая этика и регулирование международной коммерческой практики: учебное пособие. Москва: Консалтбанк, 2002. 576 с.

Де Джордж Ричард Т. Деловая этика: в 2 т. / Р. Де Джордж; пер. с англ. Р. И. Столпера. Т. 1. СПб.: Экономическая школа; Москва: Прогресс, 2001. 496 с.

Дусенко С. В. Профессиональная этика и этикет. 3-е изд., стер. Москва: Академия, 2013. 223 с.

Журналістська етика: конспект лекцій / уклад. Л. Є. Василик; Чернівецький національний ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2007. 96 с.

Канке В. А. Современная этика. Учебник для магистров. Москва: Омега-Л, 2014. 222 с.

Оболонский А. В. Этика в сфере публичной политики как фактор социокультурных изменений. *Общественные науки и современность*. 2015. № 4. С. 65-82.

Одинцова О. В. Профессиональная этика: учебник. 2-е изд. Москва: Академия, 2013. 143 с.

Соловьев А. И. Этика правящего класса как источник государственных стратегий. *Общественные науки и современность*. 2015. № 4. С. 83-96.

Шапиро И. Моральные основания политики. М., КДУ, 2009. 298 с.

Этика деловых отношений: Учебник / Борисов В. К., Панина Е. М., Панов М. И. и др. Москва: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА. М, 2009. 176 с.

Этика деловых отношений / Смирнов Г.Н. Москва: Проспект, 2014. 192 с.

Третьякова М. В., Полевая М. В. Профессиональная этика. Москва: ГАОУ ВПО МГИИТ имени Ю.А. Сенкевича, 2013. Режим доступа: <http://www.rucont.ru/efd/190930?cldren=0>

Тема 6. Етичні проблеми професій сфери міжнародного спілкування

План

1. Професійно-етичні уявлення в сфері міжнародного спілкування: категорії, принципи, норми. Професіоналізм і етика фахівця сфери міжнародних комунікацій.

2. Моральна свідомість фахівця сфери міжнародного спілкування. Професійний долг, професійна відповідальність, професійна совість, професійна гідність, професійна честь.

3. Професійно-етичні дилеми в діяльності фахівців з міжнародного спілкування. Принципи та способи їх вирішення.

4. Етичне регулювання професійної діяльності інформаційних працівників. Професійно-етичні вимоги до фахівців з міжнародного спілкування.

5. Завдання.

Завдання

Складіть перелік типових помилок і порушень принципів професійної етики в міжнародному спілкуванні. Запропонуйте заходи (не менше 3-х) подолання негативних наслідків цих помилок і порушень.

Рекомендована література

Основна література

Капто А. С. Мораль в моделях мироустройства. Москва: Восток–Запад, 2011. 600 с.

Малюк А. А., Полянская О. Ю., Алексеева И. Ю. Этика в сфере информационных технологий Москва: Горячая линия-Телеком, 2013. 344 с.

Михайленко А. Н. Двойные стандарты в современной мировой политике. *Этносоциум и межнациональная культура*. 2015. № 5. С. 26-35.

Письменная Е. В. Профессионализм и этика: проблема морального выбора в деловой журналистике (из российского опыта). *Вестник Московского университета. Сер. 10. Журналистика*. 2000. № 2. С. 3-10.

Допоміжна література

Абрамов Р. Н. Профессиональная этика в контексте социологии профессий: обзор зарубежных концепций. *Социологические исследования*. 2018. № 7.

Этические проблемы организационной, профессиональной и межличностной коммуникации. Сборник научных статей. Сер. «Коммуникативные исследования». Вып. 12. Москва: АПК и ППРО, 2012. 142 с.

Оболонский А.В. Этика публичной сферы и реалии политической жизни. М.: Мысль, 2016. 445 с.

Завдання для поточного контролю знань

1. П. Штомпка виділяє такі варіанти культурних контактів: 1) підкорення більш слабого суспільства більш сильним, в результаті чого відбувається за допомогою сили або переконання впровадження домінуючої, пануючої культури і ліквідація локальних культур; 2) ситуація переплетіння культур в багатонаціональних спільнотах, де численні групи мігрантів роблять свій культурний внесок, що піддається складній обробці; 3) перетікання, обмін культурними цінностями і продуктами через ринок і мас-медіа.

Розкрийте, яким культурним впливам піддаються громадяни сучасної України і які це має соціальні наслідки.

2. Складіть перелік критеріїв, за допомогою яких можна побудувати індекс культури міжнародного спілкування.

3. Розкрийте співвідношення понять «етика долгу», «етика обов'язків», «етика відповідальності» в міжнародних відносинах і міжнародному спілкуванні.

4. Поясніть, чим обумовлена обмеженість морального вибору в міжнародних відносинах і міжнародних комунікаціях.

5. Розкрийте роль міжнародного спілкування у процесі гуманізації міжнародних відносин (на прикладі проблем біженців, подолання негативних наслідків бідності тощо).

6. Проаналізуйте наведені нижче професійно-етичні дилеми в діяльності фахівців з міжнародних комунікацій:

- платити чи не платити джерелу інформації;
- розкривати джерело інформації чи ні;
- застосовувати приховані методи отримання інформації чи ні;
- приймати подарунки, послуги, гроші від третіх осіб чи ні;
- працювати "на замовлення" чи ні;
- використовувати організований витік інформації чи ні;
- що важливіше - етично вивірена позиція або виконання професійного обов'язку;

- сумнів в етичності використання прямих цитат і посилань на відкриті архівні дані, повідомлень в соціальних мережах.

Запропонуйте способи вирішення наведених етичних дилем.

7. Уявіть собі телевізійне ток-шоу, присвячене проблемам прикладної етики (наприклад, проблемі цензури в ЗМІ, соціальній відповідальності міжнародних ЗМІ, будь-якій іншій актуальній проблемі). Які фахівці, представники громадськості повинні бути запрошені для участі в такому ток-шоу? Які інформаційні матеріали необхідно використовувати при підготовці телепередачі? Які акценти обов'язкові в подібному обговоренні?

Завдання для підсумкового контролю знань

Методичні поради

Виконання завдань в ході підсумкового контролю знань студентів має на меті а) перевірку засвоєння студентами теоретичного матеріалу з навчальної дисципліни; б) сформувані у студентів практичні навички підготовки аналітичних довідок з проблем культури міжнародних комунікацій та професійної етики.

Перш ніж виконувати завдання студентам пропонується ознайомитися з рекомендованою літературою до навчальної дисципліни. Перевірка засвоєння теоретичних питань здійснюється за допомогою використання тестового контролю знань. У кожному тесті з чотирьох відповідей правильним є один варіант відповіді.

Питання для підсумкового контролю знань (залік)

1. Природа і проблеми міжнародного спілкування у культурному вимірі. Міжнародні події в контексті міжнародного спілкування та їхня оцінка. Макро- і мікрокультури та їхній вплив на міжнародне спілкування.
2. Культура міжнародного спілкування: поняття, критерії, показники.
3. Суб'єкти міжнародного спілкування та їхнє позиціонування. Роль міжнародного спілкування реалізації зовнішньополітичних інтересів країн.
4. Культурні трансформації і глобалізаційні тренди. Глобальне і локальне в культурі міжнародного спілкування.
5. Фактори, що впливають на культуру міжнародного спілкування. Напрямки формування культури міжнародного спілкування.
6. Вербальні і невербальні аспекти культури міжнародного спілкування.
7. Рівні культури міжнародного спілкування.
8. Публічна брехня як різновид дезінформації та етична проблема в міжнародному спілкуванні.
9. Типи публічної брехні, які найбільш поширені в міжнародній політиці. Брехня заради порядку за кризових умов. Проблема визначення публічної брехні та протидії їй.
10. Природа чуток у міжнародному спілкуванні. Технології фабрикації чуток. Типи розповсюджувачів чуток. Правила управління чутками в міжнародному спілкуванні.
11. Професійна етика як вид етики, її нормативний та теоретичний рівні.
12. Фактори актуалізації професійної етики в сучасному світі. Ускладнення вимог професійної етики в міжнародному спілкуванні. Співвідношення професійної і корпоративної етики, професійної і корпоративної культури. Конфлікти між професійною та корпоративною етикою та шляхи їх попередження.
13. Теоретичний і нормативний рівні професійної етики. Співвідношення професійної та прикладної етики. Норми і принципи професійної етики. Професійна етика та її роль і місце в міжнародному спілкуванні. Тенденції розвитку етичних підходів в науках про міжнародне спілкування.

14. Етика професійних груп, задіяних у сфері міжнародному спілкуванні: її особливості, специфіка змісту. Професійні моральні норми. Рівні моральної культури особистості та їх прояви в професійній діяльності.
15. Видове розмаїття професійної етики. Чинники, які обумовлюють появу нових видів етичного знання і нових видів професійної етики. Особливості службової етики, вимоги до неї.
16. Сутність і зміст, цілі та завдання професійно-етичного кодексу. Тенденції в кодифікації професійно-етичних систем. Структура професійно-етичного кодексу та її обґрунтування.
17. Способи підвищення рівня етичності міжнародного спілкування: етичні кодекси, «карти етики», комітети з етики, соціальні ревізії; навчання етичній поведінці, етична експертиза, етичне консультування.
18. Етична інфраструктура та її роль в розвитку організацій, включених у міжнародні відносини і міжнародне спілкування. Етичні кодекси або кодекси поведінки.
19. Етичні принципи в інформаційно-комунікативній діяльності. Проблема професійної совісті працівника сфери інформаційної діяльності. Проблема морального вибору та морального вчинку в діяльності працівника сфери інформаційної діяльності.
20. Професійна соціалізація інформаційного працівника і професійна етика.
21. Форми громадського контролю за дотриманням етичних норм в міжнародному спілкуванні. Чинники, які визначають дієвість моральних норм у міжнародному спілкуванні.
22. Професійно-етичні уявлення в сфері міжнародного спілкування: категорії, принципи, норми. Професіоналізм і етика фахівця сфери міжнародного спілкування.
23. Моральна свідомість фахівця сфери міжнародного спілкування. Професійний долг, професійна відповідальність, професійна совість, професійна гідність, професійна честь.
24. Професійно-етичні дилеми в діяльності фахівців з міжнародного спілкування. Принципи та способи їх вирішення.
25. Етичне регулювання професійної діяльності інформаційних працівників. Професійно-етичні вимоги до фахівців з міжнародного спілкування.
26. Національні особливості міжнародного спілкування в сучасному світі.

Зразок тестових завдань

1. Що характеризує міжнародне спілкування як особливий об'єкт вивчення?

- а) міжнародне спілкування відбуваються в ситуації умовно незалежного комунікативного ланцюжка
- б) це спілкування між принципово різними структурами (питання не тільки в розбіжності кодів, існує розбіжність "національних картин світу")
- в) міжнародне спілкування проходять під більш жорстким контролем, ніж інформації внутрішні
- г) усе зазначене вище

2. Основними напрямками розвитку технічної та технологічної бази міжнародного спілкування є ...

- а) збільшення пропускної спроможності ліній зв'язку, передусім за рахунок створення і використання сучасних супутникових систем волоконно-оптичних ліній зв'язку
- б) підвищення швидкості обробки та аналізу інформації; збільшення обсягу пам'яті електронно-обчислювальної техніки

- в) зниження питомої вартості байта інформації; різке зниження питомої вартості різноманітних каналів зв'язку
- г) усе зазначене вище

3. На яких рівнях, по К. Холсті, моральні норми здатні впливати на поведінку міжнародного актора:

- а) рівень цілей, проголошених урядом (мир, справедливість і т. ін.)
- б) рівень методів дії (декларована урядом прихильність деяким принципам поведінки, наприклад принципу ненасильства)
- в) всі рішення, прийняті «тут і тепер»
- г) на всіх зазначених вище

4. Можливості морального вибору в сфері міжнародних (і, особливо, міждержавних) відносин обмежені такими моментами ...

- а) існування тут боргу державного егоїзму
- б) практично безмежна царина морального конфлікту (на відміну від сфери внутрішньосупільних відносин, де ця область обмежена легітимною монополією держави на насильство)
- в) постійно присутня можливість збройного насильства, війни, що перетворює питання безпеки і виживання в першорядні для держав і відсуває тим самим турботу про мораль і справедливість на задній план
- г) усе зазначене вище

Правильні чи ні такі твердження

5. «Н. Макіавеллі допускав можливість моральної і освіченої поведінки індивідів і соціальних груп у стабільному і процвітаючому суспільстві, наполягав на тому, що державний діяч, покликаний захищати спільні інтереси даного суспільства, не може виконати своє завдання, не вдаючись до брехні і обману, насильства і зла».

- а) правильно
- б) неправильно

6. «Нові явища в міжнародному житті породжують нові явища і нові моральні виклики».

- а) правильно
- б) неправильно

7. «"Картина світу" у всіх народів різна, різні навіть поняття добра і зла, ось чому в сфері міжнародного спілкування необхідний особливий професіоналізм, такт і витримка».

- а) правильно
- б) неправильно

8. «Навіть у конфронтаційні періоди міжнародне спілкування не зникає. Навпаки, держави шукають нові види контактів саме в цей період».

- а) правильно
- б) неправильно

9. «Міжнародне спілкування одночасно виступають і певним силовим центром, навіть в тому випадку, якщо вони не відбуваються в прямому виді. Це вплив фільмів, романів, інших проявів масової культури».

- а) правильно
- б) неправильно

10. «У систематику міжнародного спілкування підпадають не тільки реальні цінності, а й цінності символічні, якими в першу чергу зайняті паблік рилейшнз.

Однак ці символічні цінності в ряді випадків істотно зумовлюють ту чи іншу реальну політичну поведінку держав».

а) правильно

б) неправильно

11. «Основними тенденціями розвитку міжнародного спілкування є два, на перший погляд, протилежні напрями: глобалізація та персоналізація. Сутність глобалізації полягає у створенні всесвітньої мережі спілкування, тобто єдиної мережі, яка охоплює всі країни світу. Частиною глобальної мережі стає мобільний зв'язок, що забезпечує абонентів доступ до зв'язку в будь-якій точці земної кулі. Тому глобалізація і персоналізація не суперечать одна одній, а сприяють безперервному процесу удосконалення зв'язку, отриманню й обміну інформацією за технологічними і мережевими напрямками».

а) правильно

б) неправильно

12. «Ті країни, які мають, використовують і безперервно удосконалюють зв'язки з громадськістю та їхню найважливішу складову — системи спілкування, чинять найбільший вплив на функціонування й розвиток міжнародних відносин у своїх інтересах. Не випадково асигнування у паблік рилейшнз повсякчас зростають».

а) правильно

б) неправильно

13. «Глобалізація приводить до формування транснаціональних еліт, які визначають і міжнародне спілкування, і міжнародні відносини».

а) правильно

б) неправильно

Відмітьте стилі міжнародного спілкування, притаманні Україні

СТИЛІ МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ		
17.	а) ПРЯМИЙ СТИЛЬ (низькоконтекстуальні культури)	б) НЕПРЯМИЙ СТИЛЬ (високо-контекстуальні культури)
18.	а) ВИЧУРНИЙ СТИЛЬ (арабські країни)	б) ТОЧНИЙ СТИЛЬ (Німеччина, Англія, Швеція)
19.	а) СИТУАЦІЙНИЙ СТИЛЬ (колективістські культури)	б) ОСОБИСТИЙ СТИЛЬ (індивідуалістські культури)
20.	а) ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ СТИЛЬ (низькоконтекстуальні, індивідуалістські культури)	б) АФФЕКТНИЙ СТИЛЬ (висококонтекстуальні, колективістські культури)

Зразок залікового білета

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Спеціалізація «Міжнародні відносини»

Семестр 2

Форма навчання денна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): магістр

Навчальна дисципліна: «Культура міжнародного спілкування та професійна етика»

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ №

1. Вербальний аспект культури міжнародного спілкування (10 балів).

2. Тести (30 балів).

Затверджено на засіданні кафедр міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки, протокол № __ від “__” __ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (Л. В. Новікова)

Викладач _____ (Л. М. Хижняк)

Методи контролю успішності студентів

Усне опитування, виконання й оцінювання завдань до поточного контролю, залікова робота

Навчальна дисципліна включає 6 тем. За виконання завдань до тем 1-6 здобувач може одержати до 6 балів.

Самостійна робота здобувачів включає 6 завдань (по одному завданню до кожної теми), за виконання кожного з них здобувач може отримати до 6 балів ($6 \times 4 = 24$).

Критерії оцінювання. Результати навчальної діяльності будуть оцінюватися за 100-бальною шкалою (з навчальної дисципліни в цілому). Критично-розрахунковий мінімум для допуску до заліку – 30 балів. За результатами вивчення дисципліни обов'язковим є підсумкове накопичення балів – 60 балів (поточний контроль, самостійна робота). Здобувачі, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж розрахунковий мінімум (30 балів), вважаються такими, що не виконали навчальний план з дисципліни.

Критерії оцінювання поточного контролю знань за 6-ти бальною шкалою

Високий рівень 5 - 6 балів	Відповідь здобувача характеризується повним, глибоким та змістовним знанням теоретичного та практичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями дисципліни, його відповіді характеризуються креативним підходом.
Середній рівень 3 - 4 бали	Відповідь здобувача характеризується повним і змістовним знанням теоретичного матеріалу з теми, вільним володінням термінами та поняттями. Але він допускає деякі неточності, його відповіді не характеризуються креативним підходом.
Низький рівень 2 бали	Відповідь здобувача характеризується слабким і невпевненим знанням як теоретичного, так і практичного матеріалу. Він допускає багато помилок у відповідях.
Незадовільний рівень 0 - 1 бал	У здобувача дуже слабкий рівень знання теоретичного матеріалу; відсутні навички аналізу проблем міжнародного спілкування, він допускає змістовні помилки у відповідях на конкретні питання.

Залікова робота включає відповіді здобувачів на тестові завдання і відповідь на одне теоретичне питання.

Під час заліку здобувач може одержати до 40 балів, а саме: до 30 балів - за тестові завдання ($15 \text{ тестових завдань} \times 2 \text{ бали} = 30$) і до 10 балів – за розкриття теоретичного питання з навчальної дисципліни.

4. Рекомендована література

Основна література

Міжнародне спілкування

Боголюбова Н. М., Николаева Ю. В. Межкультурная коммуникация и международный культурный обмен. СПб.: СПбКО, 2009. 416 с.

Кучмій О. П. Міжкультурне співробітництво у системі міжнародних відносин: Моногр. Київ: ІМВ, 2006. 154 с.

Яшин Б. Л. Культура общения: теория и практика коммуникаций: учебное пособие. Москва: Директ-Медиа, 2015. 243 с.

Професійна етика

Барышева А. Д., Матюхина Ю. А., Шередер Н. Г. Этика и психология делового общения (сфера сервиса). Москва: Альфа-М; ИНФРА-М, 2006. 256 с.

Капто А. С. Мораль в моделях мироустройства. Монография. М., Восток - Запад, 2011, 598 с.

Корню Даниель. Этика засобів масової інформації; пер. з фр. Київ: К.І.С., 2004. 130 с.

Красникова Е. А. Этика и психология профессиональной деятельности : учебник. Москва: ИНФРА-М; Форум, 2009. 223 с.

Профессиональная этика: учебное пособие для высших учебных заведений / Отв. ред. М. Н. Росенко. СПб.: ООО ИД «Петрополис», 2006. 200 с.

Этика. Энциклопедический словарь / Отв. ред. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Москва: Гардарики, 2001. 671 с.

Допоміжна література

Міжнародне спілкування

Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування: навч. посіб. К.: АРТЕК, 2000. 192 с.

Гусман М. С. Ложные новости как угроза мировой стабильности: научное издание. СПб.: СПбГУП, 2019. 21 с.

Единственная настоящая роскошь — это роскошь человеческого общения / А. К. Мамедов, И. Н. Чудновская, Э. Д. Коркия, О. А. Обрывалина. *Вестник Московского университета. Сер.18. Социология и политология*. 2019. Т. 25. № 4. С. 44–51.

Запесоцкий А. С. Становление глобальной культуры и конфликты цивилизаций (по мат. Междунар. Лихачевских научных чтений. СПб.: СПб. ГУТ, 2018. 608 с.

Зинченко В. Г., Зусман В. Г., Кирнозе З. И. Межкультурная коммуникация. От системного подхода к синергетической парадигме: учебное пособие. Москва: Флинта: Наука, 2008. 222 с.

Крейдлин Г. Е., Кронгауз М. А. Семиотика, или Азбука общения: учеб. пособие. 7-е изд. М.: ФЛИНТА: Наука, 2015. 240 с.

Кусарбаев Р. И. Теория и практика формирования культуры межнационального взаимодействия у студентов высших учебных заведений: монография. Челябинск, 2009. 209 с.

Лалл Джеймс. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. Київ: Вид-во “К.І.С.”, 2000. 264 с.

Лапина Н. Политика и журналисты в эпоху коммуникационной революции. *Мировая экономика и международные отношения*. 2017. № 9. Т. 61. С. 111-120.

Леонтович О. А. Введение в межкультурную коммуникацию / О. А. Леонтович. Москва: Гнозис, 2007. 368 с.

Международные Лихачевские научные чтения. Глобализация и диалог культур. Избранные доклады (1995–2015) / сост. и науч. ред. А. С. Запесоцкий. СПб.: СПбГУП, 2015. 880 с.

Насырова М. Б. Этнопедагогический подход в воспитании культуры межнационального общения студентов: монография. Оренбург: Пресса, 2007. 289 с.

Палкин А. Межкультурная коммуникация как столкновение культур. *Свободная мысль*. 2011. № 3. С. 177–186.

Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків: Навч. посібн. К.: Академвидав, 2007. 240 с.

Силантьева М. В., Глаголев В. С., Тарасов Б. Н. Философия межкультурной коммуникации. *Международные процессы*. 2017. Т. 15. № 1(48). С. 64–76.

Симонова Л. М., Стровский Л. Е. Кросс-культурные взаимодействия в международном предпринимательстве: учеб. пособие для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 190 с.

Табаринцева-Романова К. М. Культура в международных отношениях: дипломатия, безопасность, конфликт. *Известия Уральского федерального университета*. 2018. Серия 3: Общественные науки, 13(3 (179)), 60-66.

Фрик Т. Б. Основы теории межкультурной коммуникации: учебное пособие. Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2013. 100 с.

Хижняк Л. М., Хижняк К. В. Феномен комунікативної культури в умовах упровадження технологій електронного навчання у вищій школі. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. Вип. 67–68. 2015. С. 197-206.

Шунейко А. А., Авдеенко И. А. Основы успешной коммуникации: учеб. пособие. М.: ФЛИНТА: Наука, 2016. 192 с.

Chen, Guo-Ming, & Starosta, William J. Foundations of intercultural communication. NY: Allyn & Bacon, 1997. 340 p.

Boli John, George M Thomas. World Culture in the World Polity: A Century of International Non-Governmental Organization // *American Sociological Review*. Vol.62. No.2 (Apr., 1997). P. 171-190.

Oberg K. Cultural shock: adjustment to new cultural environment / K. Oberg // *Practical Anthropology*. 1960. No 7. P. 177-182.

Словники

Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007.

Жукова И. Н., Лебедько М. Г., Прошина З. Г., Юзерович Н. Г. Словарь терминов межкультурной коммуникации. Москва: Флинта: Наука, 2013. 632 с.

Словарь по межкультурной коммуникации. Понятия и персоналии / В. Г. Зинченко, В. Г. Зусман, З. И. Кирнозе, Г. П. Рябов. Москва: Флинта: Наука, 2010. 136 с.

Професійна етика

Бакштановский В. И., Согомонов Ю. В. Этика профессии: миссия, кодекс, поступок: научное издание. Тюмень: НИИ прикладной этики ТюмГНГУ, 2005. 378 с.

Гах Й. М. Етика ділового спілкування: Навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2005. 160 с.

Герчикова И. Н. Деловая этика и регулирование международной коммерческой практики: учебное пособие. Москва: Консалтбанк, 2002. 576 с.

Де Джордж Ричард Т. Деловая этика: в 2 т. / Р. Де Джордж; пер. с англ. Р. И. Столпера. Т. 1. СПб.: Экономическая школа; Москва: Прогресс, 2001. 496 с.

Дусенко С. В. Профессиональная этика и этикет. 3-е изд., стер. Москва: Академия, 2013. 223 с.

Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. СПб.: Питер, 2010. 304 с.

Канке В. А. Современная этика. Учебник для магистров. Москва: Омега-Л, 2014. 222 с.

Оболонский А. В. Политический цинизм: концепт, практика, альтернатива. *Общественные науки и современность*. 2016. № 2. С. 73-81.

Оболонский А. В. Этика в сфере публичной политики как фактор социокультурных изменений. *Общественные науки и современность*. 2015. № 4. С. 65-82.

Одинцова О. В. Профессиональная этика: учебник. 2-е изд. Москва: Академия, 2013. 143 с.

Соловьев А. И. Этика правящего класса как источник государственных стратегий. *Общественные науки и современность*. 2015. № 4. С. 83-96.

Шапиро И. Моральные основания политики. М., КДУ, 2009. 298 с.

Этика деловых отношений: Учебник / Борисов В. К., Панина Е. М., Панов М. И. и др. Москва: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА. М, 2009. 176 с.

Этика деловых отношений / Смирнов Г. Н. Москва: Проспект, 2014. 192 с.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Освітній портал з економіки, соціології і менеджменту – <http://www.ecsocman.edu.ru>
Теории межкультурной коммуникации [Электронный ресурс]. Режим доступа:

<http://www.grandars.ru/college/sociologiya/teorii-mezhkulturnoy-kommunikacii.html>

Артеменко О. Н. Коммуникативная культура как фактор, определяющий эффективность педагогического общения. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2010. № 9. С. 119-120; URL: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=935>

Вербальний і невербальний аспекти культури спілкування. https://pidru4niki.com/20080215/kulturologiya/kultura_spilkuvannya_vimir_kulturi_mizhosobist_isnih_stosunkiv#50

Гумор як складова культури спілкування. https://pidru4niki.com/19570411/kulturologiya/gumor_skladova_kulturi_spilkuvannya#93

Культура ділового спілкування у міжнародному аспекті. https://pidru4niki.com/18421120/kulturologiya/kultura_dilovogo_spilkuvannya_mizhnarodnomu_aspekti

Почепцов Г.: «Війна четвертого покоління – це війна культур» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/articles/georgiy_pocheptsov_viy_na_chetvertogo_pokolinnya__tse_viy_na_kultur_255172.html.

Рівні культури спілкування: офіційний, діловий, побутовий. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11913/>

Рівні культури спілкування: офіційний, діловий, побутовий. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11913/>

Томилов В. В. Культура организации международных коммуникаций [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.marketing.spb.ru>

Третьякова М. В., Полевая М. В. Профессиональная этика. Москва: ГАОУ ВПО МГИИТ имени Ю.А. Сенкевича, 2013. Режим доступа: <http://www.rucont.ru/efd/190930?cldren=0>

Черданцев В. П., Миронова Н. А., Волк Е. Н., Нагибина Н. П. Культура организации и эффективность международных коммуникаций. *Фундаментальные исследования*. 2015. № 11-5. С. 1054-1057. Режим доступа: URL: <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39559>

Ширманова А. Г. Национальные особенности общения. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 11. С. 546–550. URL: <http://e-koncept.ru/2016/86120.htm>